

УДК 368.5:338.432

БІЛОСТОЦЬКА І. Ю. магістр, факультет економіки і менеджменту

Inna_belostockaya@mail.ru

ВРЕМЕНКО Л. В., кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та кредиту

l.vremenko@gmail.com

Харківський національний університет будівництва та архітектури, м. Харків, Україна,

РОЗВИТОК СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

В статье рассмотрены модели страхования в сфере сельского хозяйства, приведены результаты работы Аграрного Пула в период 2005-2013 гг и предложены пути совершенствования агрострахования.

Ключевые слова: агрострахования, Аграрный Страховой Пул, государственная поддержка.

У статті розглянуто моделі страхування у сфері сільського господарства, наведено результати роботи Аграрного Пулу у період 2005-2013 рр. та запропоновано шляхи вдосконалення агрострахування.

Ключові слова: агрострахування, Аграрний Страховий Пул, державна підтримка.

Постановка проблеми

Сучасні процеси глобалізації, що проявляються у вигляді посилення конкуренції за ринки збуту, нестачі ресурсів, загострення продовольчих та екологічних проблем – збільшують ймовірність появи ризиків у підприємницькій діяльності, особливо в аграрному секторі, успішність якого значною мірою залежить від різних факторів, серед яких слід виокремити: погіршення клімату, техногенний вплив людини на землю, фінансові коливання в країні, тощо. До найгостріших питань в аграрному секторі економіки відноситься захист земель сільськогосподарського призначення, за допомогою яких певною мірою можна стабілізувати розвиток господарств комплексу та економіки держави в цілому [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Окремі теоретичні та практичні аспекти досліджуваної проблеми висвітлено в працях вітчизняних та зарубіжних вчених: Туманова О. А., Лобова О. М., Осадця С. С., Глотова І. І., Томіліна Є. П., Пралієва Г. С., Полчанова А. Також одну з найголовніших ролей у розвитку вітчизняного агрострахування відіграє Міжнародна фінансова корпорація.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану страхування сільськогосподарських культур та надання пропозицій, щодо удосконалення агрострахування.

Виклад основного матеріалу

Аграрний сектор відіграє важливу роль у становленні економіки держави. Так, земельні і водні ресурси займають 2/3 території України. Разом із тим, сільське господарство не можна вважати ефективним, оскільки воно характеризується підвищенням цін на сільськогосподарську продукцію, високою ризикованістю, значною збитковістю. Підвищення ефективності управління підприємницькими ризиками надасть можливість покращити якість та збільшити продуктивність виробництва, зокрема й в аграрному секторі економіки. Методи страхового захисту, як найбільш дієві інструменти управління ризиками підприємницької діяльності, дозволять подолати проблеми аграрного сектору, що належить до стратегічних секторів економіки України, та підвищити ефективність економіки в цілому [2].

У більшості розвинених країн страховий захист є одним з основних механізмів управління підприємницькими ризиками [3]. Проте в сучасній українській економіці, а в сільському господарстві особливо, страховий захист використовується в практиці підприємницької діяльності недостатньо.

Страхування ризиків у сільськогосподарському виробництві забезпечує надійний страховий захист сільськогосподарському виробнику і дозволяє йому мінімізувати збиток,

викликаний наявністю природних та природно-кліматичних факторів ризику, отримати доступ до кредитних ресурсів, забезпечити стабільний розвиток сільськогосподарського виробництва [4].

На державному рівні страховий захист проявляється у формі державної підтримки аграрного сектору в разі настання стихійного лиха або появи надзвичайних, непередбачуваних збитків.

За рахунок коштів державного бюджету відшкодовуються збитки, що виникли в результаті великомасштабних стихійних лих, що носять надзвичайний характер. У цьому випадку, допомога з державного бюджету надається в обмеженому обсязі і носить одноразовий характер. В Україні, прикладом такого фонду можна назвати Резервний фонд кабінету Міністрів, Стабілізаційний фонд та ін.

Практично у всіх розвинених країнах здійснюється державна підтримка сільського господарства. Прагнення до продовольчої безпеки, а також загроза надмірної міграції сільського населення в міста змушує уряди країн субсидувати аграрний сектор за рахунок бюджету [5]. Основними видами державної підтримки є субсидії, кредитування, розвиток сільської інфраструктури, охорона навколишнього середовища та раціональне використання земельних і водних ресурсів, проведення науково-дослідних робіт у галузі сільського господарства, забезпечення продовольством нужденних груп населення та забезпечення безпеки виробництва продовольства (якість сировини та продовольства) [6].

У кожній країні світу страхування сільськогосподарських культур має свою специфіку, зумовлену соціальними, економічними та релігійними особливостями, але загальноприйнятим є розмежування трьох моделей страхування в сфері сільського господарства (табл. 1) [7, 8].

Таблиця 1

Моделі страхування у сфері сільського господарства

Модель	Особливості
Американська (США, Канада)	Активна участь держави у підтримці страхування сільськогосподарських ризиків, ключовим елементом якої є надання субсидій на сплату частини страхової премії. До недоліків моделі відносять високі адміністративні витрати держави та складність контролю за зниженням мотивації страхувальників до уникання та запобігання настанню ризику
Європейська (ФРН, Велика Британія)	Втручання держави мінімальне, і тому сільгоспвиробники купують поліс за його повною ціною. Відповідно недоліками є незахищеність страхувальників та обмежені можливості розвитку агрострахування
Змішана (Іспанія, Франція, Італія)	Поєднує характеристики попередніх моделей і передбачає, що страхування є добровільним, а покриття ризиків забезпечують приватні страховики на основі солідарної відповідальності. Держава підтримує, контролює та розвиває систему, надає пряму державну підтримку у випадку настання катастрофічних ризиків. Страхувальники через свої об'єднання беруть участь у прийнятті рішень з питань аграрного страхування

Якщо аналізувати досвід інших країн, який наведено в табл. 1, можна підкреслити, що даний вид страхування розвивається значною мірою досить швидко, але дана думка обходить українських фермерів, хоча і площа посівів різноманітних культур складає більш ніж половину від загальної площі країни.

Щоб відстежити ситуацію на ринку страхування сільськогосподарської продукції, проаналізуємо діяльність страхових компаній за період 2011–2013рр. У 2013 році система агрострахування України і процеси оцінки агроризиків зазнали істотних змін у порівнянні з практикою 2011–2012 років. Досвід 2011 року та законодавчі зміни 2012 стали поштовхом до тих змін, які відбулися на ринку в 2013 році. У липні 2012 року в Україні був прийнятий

закон про страхування сільськогосподарських ризиків з державною підтримкою. Даний закон виявився досить потужним стимулом до змін на ринку, незважаючи на те, що коштів на державну підтримку як в 2012, так і в 2013 році в бюджеті України не знайшлося [9].

Одним з факторів структурування ринку в 2013 році стало створення об'єднання страховиків «Аграрний Страховий Пул» (АСП). Дане об'єднання створено в листопаді 2012 року для координації агрострахування за програмами державної підтримки в агрострахуванні. Разом з тим, незважаючи на відсутність коштів у бюджеті України, АСП координував програми страхування державних форвардних закупівель Аграрного Фонду України та Державної продовольчо-закупівельної Корпорації України (ДПЗКУ), забезпечивши стабільну реалізацію агрострахування за даними програмами.

Користуючись даними аналітичних досліджень «Агроіншуренс інтєтернешнл», щодо показників роботи Ринку Агрострахування в Україні, аналіз показав незначне зростання в 2013 році, в порівнянні з даними 2011–2012 років. Варто відзначити, що обсяг застрахованих площ виявився найвищим за останні 5 років (879 тис. га), а в порівнянні з 2012 роком - зріс на 20 % (150 тис. га). У 2013 році загальна сума зібраних премій страховими компаніями за договорами агрострахування склала – 135,4 млн. грн. (16,5 млн доларів США, за курсом на початок 2014р.). Сума зібраних премій по ринку показала незначне зростання, в певній мірі через зниження середньої ставки премії по ринку за 2013 (3,1 %). Така невисока середня ставка премії пояснюється тим, що компанії, активні в сегменті добровільного агрострахування, продовжували конкурувати в ціні знижуючи власні тарифи, а заставні посіви аграрії зазвичай страхували за договорами мультиризиків з безумовною франшизою на рівні 50 %, що забезпечувало низький тариф (3,5 %), убезпечуючи компенсацію тільки катастрофічних збитків (табл. 2).

Таблиця 2

Показники діяльності Аграрного Пулу
зі страхування сільськогосподарських культур у період 2005–2013 р.р.

Показник	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Кількість договорів	910	1330	4397	1637	1980	1217	2710	1936	1722
Площа, тис. га	390	670	2360	1171	510	553	786	727	869
Сума премій, млн. грн	12,8	28,5	116,7	155,4	42	72,1	136,3	130,4	135,4
Субсидія, млн. грн	5,8	12,5	47,8	72,8	–	–	–	–	–
Середня ставка премій, %	3,79	н/д	4,54	4,93	3,24	3,84	3,74	3,77	3,1
Рівень виплат, %	н/д	н/д	н/д	н/д	36,48	50,94	28	41	9,7

Загальна сума відповідальності страховиків за договорами страхування на ринку України склала 4,394 млрд грн. У 2012 році сума відповідальності страховиків на ринку була на рівні 3,462 млрд грн, що на 22 % менше показника 2013 року. Ці дані є дуже важливими для проєкції на розвиток ринку в майбутньому, так як обсяг відповідальності страховиків щороку зростає, що в свою чергу веде до зростання сум зібраних премій і розвитку нових програм агрострахування. Загальні збори премій в 2013 році зросли на 5 млн грн більше, ніж у 2012 році.

Показник збитковості ринку в 2013 році виявився найнижчим за останні 8 років, чому великою мірою сприяли сприятливі погодні умови в усіх регіонах України, а також нестандартно високий рівень франшизи за договорами та програмами АСП. Найвищий рівень збитковості зафіксований в СК ІНГО Україна (34,7 %), а найменший – у СК Домінанта (1 %) і СК ПЗУ Україна (1,2 %). Незважаючи на відсутність державної підтримки, ринок агрострахування продовжує розвиватися. Шістнадцять страхових компаній проявляють інтерес до даного сегменту ринку страхування, десять з яких активно працювали в 2013 році (табл. 3).

Таблиця 3

Показники діяльності страхових компаній
із страхування сільськогосподарських культур за 2013 р.

Страховик	Збитковість	Тариф	К-ть договорів	Застрахована площа	Страхова сума	Сума премій (грн)	Сума виплат (грн)
АСКА	25,40 %	3,00 %	165	78 291,7	131096155,3	3927038,8	995 613,5
Брок-бізнес	17,50 %	3,20 %	229	102 608,4	686 063 238,8	22 198 837,5	3 875 952,4
Домінанта	1,00 %	3,50 %	344	154 070,6	1 049 835 530,5	36 992 709,7	355 405,23
Оранта	15,80 %	4,40 %	31	5 770,9	13 142 356,7	580 131,5	91 939,9
ПЗУ Україна	1,20 %	1,20 %	155	137 999,0	401 649 031,0	4 998 284,0	58 520,0
Страхові Гарантії	11,00 %	3,40 %	272	157 395,9	811 820 774,6	27 297 955,5	3 015 565,0
УАСК	2,30 %	3,20 %	289	106 193,0	868 735 793,8	27 729 086,0	647 654,7
ІНГО Україна	34,70 %	2,70 %	237	126 620,9	432 568 473,9	11 660 732,6	4 042 312,2
Усього	9,70 %	3,10 %	1 722	868 950,3	4394911355	135384775,5	13 082 963

Аналізуючи дану таблицю, підкреслимо, що агрострахування поступово розвивається на ринку страхових послуг, як і зазначалось вище, показники покращились за рахунок сприятливих погодних умов та активності страхових компаній. Але все ж таки збитковість по даному виду страхуванню залишається та тягне за собою збитковість компанії в цілому. Але є й позитивні моменти діяльності агрострахового ринку. Слід відмітити, що у 2013 році, ринок придбав чітку сегментацію – системна робота по державним програмам форвардних закупівель (84 % ринку) забезпечується компаніями-членами АСП (Домінанта, Брокбізнес, Страхові Гарантії, та УАСК); та розвиток добровільного агрострахування (ІНГО Україна, ПЗУ Україна, АСКА, Провідна та Оранта-Січ).

Найбільш ймовірно, що у 2014 році ці компанії продовжать лідирувати на ринку. Існують передумови до розширення кількості членів АСП - у 2014 році відмічено проведення ряду сумісних зустрічей страховиків з керівниками АСП. Передбачається, що при дотриманні певних умов, які застосовуються до всіх членів Пулу, нові страховики вже в 2014 році зможуть починати роботу по його програмам [10].

Висновки

Аналізуючи ринок агрострахування, відмітимо, що ситуація, поетапно покращується, залучено більше страхових компаній до цього виду діяльності та разом з тим зростає площа застрахованих полів. Але для більш ефективної роботи Аграрного Пулу, постає необхідність розробити нову ефективну програму та умови агрострахування на базі вже існуючого досвіду розвинених країн, де агрострахування має домінуючу роль, як ефективний регулятор ризиків в аграрному секторі. Також, щоб досягти покращення системи агрострахування, необхідно аналізувати не тільки всю систему у цілому, а розглядати роботу кожної страхової компанії, які входять у Аграрний Пул. Необхідно відстежувати діяльність кожного члена Аграрного Пулу та у разі необхідності розробляти механізм щодо підвищення або підтримки фінансових показників діяльності страхових компаній. Сприяти прозорій системі управління Агростраховим пулом, враховувати інтереси держави, страховиків та аграріїв.

Для вирішення проблем агрострахування необхідно:

- розробити механізм захисту інтересів і прав аграріїв у відносинах зі страховими компаніями;

- створити систему інформаційної підтримки аграріїв з усіх питань, пов'язаних з агрострахуванням;
 - створити систему моніторингу та систематизації ризиків аграрного сектора;
 - забезпечити зростання фінансових ресурсів вітчизняних страховиків за рахунок врегулювання тарифної та інвестиційної політики агростраховиків;
 - розробити механізм розподілу усіх посівів, які підлягають страхуванню, на декілька груп (від більш ризикованих до менш ризикованих посівів) та визначити для кожної групи окремий фіксований тариф, шляхом розмежування більш та менш ризикових посівів, виділення слабких та сильних сторін кожного регіону, враховуючи всі кліматичні умови та ймовірні фактори пошкодження врожаю;
 - розробити механізм урахування рівня страхових виплат при визначенні форми надання державних субсидій при обов'язковому страхуванні сільськогосподарських ризиків;
 - дослідити граничну доцільність застосування обов'язкової форми страхування агроризиків і можливість її заміни на добровільне страхування;
 - дослідити та використовувати вітчизняними страховиками зарубіжного досвіду сільськогосподарського страхування;
 - поліпшувати співробітництво з іноземними страховими компаніями та об'єднаннями, а також підтримку українських аграріїв з боку іноземних, у вигляді впровадження інноваційних програм розвитку та інвестицій;
 - розвивати інфраструктуру агрострахового ринку (інститути брокерів, професійних перестраховиків, пулів і т.п.);
 - залучати більше страхових компаній до Аграрного Пулу;
 - поліпшувати професійний рівень андерайтингу в Україні;
 - удосконалювати страхове законодавство.
- Поєднуючи ці механізми можна збільшити ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств та результативність вітчизняного агрострахування.

Список використаних джерел

1. Туманова О. А. Економічна сутність страхування в аграрному секторі [Електронний ресурс] / НАПКБ. – Режим доступу: \www/ URL: http://pk.napks.edu.ua/library/compilations_vak/nvfb/2009/3/p_40_44.pdf
2. Лобова О. М. Страховий захист підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки України [Електронний ресурс] / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. – Режим доступу: \www/ URL: <http://mydisser.com/ru/catalog/view/45/47/13215.html>
3. Осадець С. С. Страхування [Текст] / С. С. Осадець. – К.: КНЕУ, 2002. – 599 с.
4. Глотова І. І., Томіліна Є. П. Агрострахування – нові напрямлення у розвитку [Електронний ресурс] / Ставропольський державний аграрний університет. – Режим доступу: \www/ URL: <http://www.sworld.com.ua/konfer30/366.pdf> - 19-30.03.2013
5. Державна підтримка фермерів у розвинутих країнах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: \www/ URL: <http://www.iimp.kz/Lists/articles/DispForm.aspx?ID=924>
6. Пралієв Г. С. Державна підтримка сільськогосподарських виробників, як фактор забезпечення продовольчої безпеки [Електронний ресурс] / Алматинський інститут неперервної освіти. – Режим доступу: \www/ URL: http://www.rusnauka.com/17_AND_2010/Economics/69356.doc.htm
7. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою від 9 лютого 2012 року № 4391-VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4391-17>
8. Полчанов А. Агрострахування, як складова продовольчої безпеки держави [Текст] / А. Полчанов // Вісник КНТЕУ. – 2013. № 4 – С. 48–57.
9. Ринок Агрострахування України в 2013 р. Аналітичний дослід [Електронний ресурс]. – Режим доступу: \www/ URL: http://www.agroinsurance.com/files//documents/Agroinsurance_in_Ukraine_2013_report_final.pdf

10. Новый обзор рынка агрострахования Украины в 2013 году. Анализ и статистика. Показатели страховых компаний [Электронный ресурс]. Режим доступа: \www/ URL: <http://forinsurer.com/news/14/04/01/30726>

DEVELOPMENT OF INSURANCE PROTECTION IN THE AGRICULTURAL SECTOR

BILOSTOTSKA I. Y., master of the 5th course of faculty of Economics and management

Inna_belostockaya@mail.ru

VREMENKO L. V., Ph.D., associate Professor of Department of finances and credit,

l.vremenko @ gmail.com

Kharkov national University of civil engineering and architecture, Kharkov, Ukraine

The article is devoted to consideration of the insurance model in agriculture, the results of the Agricultural Pool during the 2005-2013 were given and the ways of improving agricultural insurance were suggested.

Keywords: *Agricultural Insurance, Agricultural Insurance pool, governmental support.*

1. Tumanova O. A., "The economic essence of insurance in the agricultural sector" [*"Ekonomichna sutnist strahuvannya v agrarnomy sektori"*], available at: http://pk.napks.edu.ua/library/compilations_vak/nvfbi/2009/3/p_40_44.pdf

2. Lobova O. M., "Insurance coverage of business activities in the agricultural sector of Ukraine" [*"Insurance zahist pidpriemnitsoi diyalnosti v agrarnomy sektori ekonomiki Ukrainy"*], available at: <http://mydisser.com/ru/catalog/view/45/47/13215.html>

3. Osadec S. S. (2002), "Insurance" [*"Strahuvannya"*], Kiev, Ukraine, 599 p.

4. Glotova I. I., Tomilina H. P., "Agricultural insurance - a new direction in the development of" [*"Agrostrahuvannya - novi napravleniya u rozvitku"*], available at: <http://www.sworld.com.ua/konfer30/366.pdf> - 19-30.03.2013

5. "Government support for farmers in developed countries" [*"Dergavna pidtrimka fermeriv u rozvinutih krainah"*], available at: <http://www.iimp.kz/Lists/articles/DispForm.aspx?ID=924>

6. Praliev G.S., "State support of agricultural producers, as a factor of food security" [*"Dergavna pidtrimka silskogospodarskikh virobnykiv, yak faktor prodovolchoi bezpeki"*], available at: http://www.rusnauka.com/17_AND_2010/Economics/69356.doc.htm

7. "On peculiarities of agricultural products insurance with state support on February 9, 2012 № 4391-VI." [*"Pro osoblivosti strahuvannya silskogospodarskoi produktsii z dergavnoyu pidtrimkoyu vid 9 lutogo 2012 roku #4391-VI."*], available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4391-17>

8. Polchanov A. (2013), "Agricultural insurance as a component of food security" [*"Agrostrahuvannya, yak skladova prodovolchoi bezpeki derjavi"*], Visnik, NO. 4, p.p. 48-57

9. "The agricultural Insurance market of Ukraine in 2013. Analytical experience" [*"Rinok agrostrahuvannya Ukraini v 2013 r. Analitichnii doslid"*], available at: http://www.agroinsurance.com/files/documents/Agroinsurance_in_Ukraine_2013_report_final.pdf

10. "A new overview of the agricultural insurance market of Ukraine in 2013. Analysis and statistics. Indicators strahovih companies" [*"Novii obzor rinka agrostrahovaniya Ukraini v 2013. Analiz i statistika. Pokazateli strahovih kompanii"*], available at: <http://forinsurer.com/news/14/04/01/30726>.

Поступила в редакцию 12.03 2014 г.